

Široki Brijeg 1945.*

Razgovor s don Vinkom Brkićem

FRANJEVAČKE KUĆE NA ČERIGAJU PRIJE OBNOVE

PIŠE: DR. FRA ANDRIJA
NIKIĆ

Dana 6. listopada 1971. godine u naš samostan u Mostaru došlo je mnogo svećenika da polažu ispit za jurisdikciju. Među tim svećenicima nalazio se i Don Vinko Brkić, čovjek koji je dva dana proveo na Širokom Brijegu. Ta dva dana pala su kao nešto teško na njegov život. Naime, dana 5. veljače uveče, on se svratio bratu na Široki Brijeg i tu je ostao slijedećih dana dok nije otišao u Ljubuški.

Danas oko 11. sati pozvao sam Don Vinka da dođe u moju sobu. On se odazvao i rado mi priopćio svoje

uspomene uz Široko Briješke događaje 1945. god.

Napomena: Don Vinko Brkić prije 5. veljače 1945. nije bio na Brijegu. Osobe a i pojedini predjeli su mu potpuno nepoznati. S druge strane ne sjeća se nekih detalja, osim ovoga što slijedi.

A: Don Vinko, zamolio bih Vas da mi rečete štogod o Širokom Brijegu kakvog ste ga Vi doživjeli?

V: Ja sam se susreo sa Širokim Brijegom slučajno. Naime, za vrijeme rata pohađao sam biskupsko sjemenište u Travniku. Godine 1945. pošli smo mi đaci iz Travnika svaki svojoj kući. Tada sam imao 13 godina i došao sam na

Široki Brijeg da posjetim Antu.

A: Tko je bio taj Ante?

V: To je bio moj brat. On je bio na Brijegu u školi. Sad se nalazi u Petrinji. I ja sam došao gore. Brat me dočekao i odveo u samostan. Došao sam gore 5. veljače 1945. god. uveče. Sjećam se samo toga da sam čuo kako je jedan bogoslov lijepo svirao na klaviru.

A: Da li ste večerali te večeri i gdje ste blagovali?

V: Te večeri sam večerao zajedno s fratrima na Brijegu u njihovoj blagovaonici. Tu su bili stolovi, rota...

A: Čega se još sjećate?

V: Ujutro je zapucalo. Našao sam se s drugim đacima i s nekim fratrima

* Tekst donosimo u izvorniku. Ispravljene su samo poneke gramatičke nepravilnosti ako je to bilo potrebno radi razumljivosti.

u skloništu. Ušao sam među prvima. To znam po tome jer sam se nalazio u skloništu u onoj sobi, a bio sam odmah uz zid. Pokraj mene je bio jedan fratar.

A: Da li ga možete opisati, ili se možda sjećate i njegova imena?

V: Ne poznám ga. Ne sjećám se, ali izgleda mi da je bio visok. Detaljnije bi to sve znao reći moj brat Ante.

A: U koja doba ste ušli u sklonište, da li je bilo sunca?

V: Ne sjećám se, detalje nikako nisam zapamtio. Tada sam bio malen, a sada se toga sjećám i to nakon tridesetak godina.

A: Da li je bilo svjetla unutra?

V: Ne sjećám se ni toga, ali je bila neka baterija ili svijeća koja je ponekad svjetlila.

A: Što ste radili unutra?

V: Ja sam bio blizu onog visokog fratra. Tu sam sjedio. Ja sam sa sobom imao rusak i u rusaku voća. Ispočetka mi je bilo žao stavljati onaj rusak na zemlju. Onda sam ga stavio i sjeo na rusak. Netko je išao iz skloništa po kruh.

A: U koja doba je taj išao?

V: Ne znam. Po svoj prilici uveče.

A: Da li je išta donio?

V: Kako se sjećám, donio je nešto, ali kako sam ja imao jabuka u rusaku ja se nisam jagmio, a možda je i mene zapao mali komadić.

A: Čega se još sjećate iz skloništa?

V: Ja sam sve zaboravio. Tada sam jedino osjećao što će se sa mnom dogoditi. Želio sam ostati živ.

A: Da li ste se molili Bogu, dok ste bili unutra?

V: Bilo je molitve. Onaj fratar je mirno djelovao. U nas ulijevao mir. Poticao nas je na savršeno pokajanje. Onda smo izašli.

A: Kad ste izašli? Da li je to bilo istog dana kad ste i ušli?

V: Izašli smo sutradan. Sunce je bilo veliko kad smo izašli.

A: Da li je tog jutra bilo nekih borbi?

V: Ne sjećám se da je bilo nekog velikog pucanja. Možda je pokoja puška

JUGOKOMUNISTIMA JE SVE SMETALO NA ŠIROKOM BRIJEGU, PA I SAKSOFON

zapucala a onda su došli partizani. Mi smo izašli.

A: Kako je to bilo? Prije toga zamolio bih Vas da mi rečete koliko je fratara bilo unutra, koliko đaka, koliko civila...?

V: Točno ne znam, ali mi izgleda da je tu bilo nekoliko fratara, nije puno... 3 – 4., jedna grupa đaka, ja nisam nikoga poznao pa se ne sjećám, bilo je i civila a tu je bio i jedan ustaški vojnik. Sjećám se da je on imao jednu ručnu bombu i govorio da će se ubiti. Onaj fratar ga je mirio i sokolio, govoreći neće ni tebi ništa učiniti jer se ti nisi borio. Taj vojnik je ostao unutra. Kad su došli partizani, onda su bacili neke bombe na ulaz u sklonište. To zaključujem po zadahu eksplozije, jer sam bio udaljen. Nikome se ništa nije dogodilo i onda smo izašli.

A: Da se malo povratimo na te trenutke Vašeg boravka u skloništu? Da li vas je itko zvao, da li je itko imao oružja? Da li su vam fratari štogod govorili o borbi?

V: O bilo kakvoj borbi nitko nije ni pomišljao. Fratari su se tu sklonili samo zato da spase život čekajući da rat završi. Oni oružja nisu imali, iz skloništa nitko nije pucao dok sam ja tamo bio, a to je vrijeme 6 – 7 do podne, otprilike. Kad su partizani došli, onda su zvali. Jedan drugi fratar se javio. Onda su bačene bombe. Kasnije smo mi opet šutjeli i čekali što će se dogoditi. Čuli smo glas i izašli.

A: Da li znate tko vas je zvao?

V: Ne znam.

A: Da li se predstavio onaj koji je zvao a onda je neki fratar iznutra odgovorio?

V: Može biti ali ja ne znam ni tko je zvao ni tko je odgovorio. Izgleda mi da je fratar nešto rekao, kako su se oni već prije javljali a oni bacili bombe...

A: Kako se odvijao vaš izlaz?

V: Izašli smo nakon poziva. Vojska nas je pratila. Ja sam uzeo svoj rusak i skupio se oko onog fratra. Govorio sam mu »Što će od nas biti«. Fratar mi je odgovorio: »Budi ti miran neće nam se ništa dogoditi jer nikome ništa zlo nismo učinili«. Ja sam se skupio oko njega i tako smo ušli u samostan.

A: Da li su vas popisivali, postrojavali, štogod vam davali, i da li ste vidjeli mrtvih vojnika, kamiona ispred samostana?

V: Kad smo izašli onda su nas postrojili, da li su nas popisivali, ne znam; ništa nam nisu davali a što sam mogao vidjeti u to vrijeme bilo je ovako: izašli smo gore, ondje u čempresima je bilo vojske. Nijednog mrtvacu nisam vidio, nisam vidio ni kamiona, ali kasnije sam zaključio da ih je moralo biti, a ja nisam sve zapazio. Naime, iz samostana su iznosili svašta. Knjige su bacali u klaustar i tamo palili... Tada su neki govorili da su vidjeli neke bivše đake među partizanima.

A: Sjećate li se tko su ti bili?

V: Ne sjećám se, ali znam da su ti, ili

jedan od tih đaka, neki šperac (Olujić) kad ga je ugledao jedan fratar mrko je na nas gledao i kad ga je ovaj pitao što će od nas biti on je odgovorio: »Ništa ja ne znam« i otišao. Vidio sam tu vojnika kako su galamili, prijetili se, a vidio sam i vojnika koji je imao čarapinu na glavi, mjesto kape. Dovedi su nas u hodnik. Onda smo odvedeni u jednu sobu, veliku.

A: Da li je to bila ona blagovaonica gdje ste jeli kad ste došli na Brijeg?

V: Nije bila ona ista soba. Bila je kraća.

A: Da li se sjećate namještaja u toj sobi?

V: Ničega se ne sjećam nego samo sam osjećao strah, što će sa mnom biti. Tu smo bili. Dolazio je k nama neki vojnik, ili oficir. Ispitivali su nas, popisivali, onda su neki odijeljeni. Možda je netko kasnije donesen od fratara... Možda smo bili zaključani. Stražar je bio. Nekako su s nama blaže postupali, nego kad smo vidjeli onu viku i prijetnju vojnika. Vidio sam da se ublažio prema nama režim. S tim vojnicima je razgovarao neki Bago i on nam je rekao da nas neće pobiti. Po tome zaključujem da je bilo određeno da će nas sve pobiti. To je suspendirano dolaskom nekog oficira na Brijeg. Neki uljudan oficir je dolazio k nama.

Dana 7. uveče prid mrak prozivalo nas je i pisalo propusnice. Tu se nalazio moj brat i ja a i jedna skupina od desetak osoba. Da li je tu bilo žena, djece... ne znam, ali eto nas je pustilo s tom propusnicom i mi smo se uputili, čini mi se, prema Mokrom, išli smo. Došli smo do stražara. On nas je zaustavio i rekao da se vratimo jer se obnoć ne smije hodati.

Uzeli su nam propusnice... Čini mi se da smo išli prema Polugrini. Bili smo se udaljili dobrinjak. Povratili smo se nakon pola sata.

A: Što je tada s vama bilo?

V: Uveli su nas u istu sobu?

U RADIONICI ZA RUBLJE NA ŠIROKOM BRIJEGU

A: Koga ste tamo zatekli?

V: Kad smo se vratili, kako se sjećam više nismo našli fratre u istoj sobi. Bili su, prema tome, već odvedeni.

A: Da li ste se vi svi povratili?

V: Ne znam ni to. Možda i nismo. O tome meni nije padalo na pamet. / Usp. izv. br. 24... on se sakrio i pobjegao /.

Samo znam da je bio mrak kad smo se povratili. U toj skupini u zbornici, kako sam kasnije doznao, nalazio se neki Ivan Jukić, neki Begić i don Jakov Bagarić. Te večeri u zbornici je bilo svjetla.

A: Da li ste što jeli?

V: Donijeli su nam nešto za jelo. Ne sjećam se što. Bilo je i vina. Te večeri smo ostali u toj sobi. Ujutro su dovedeni neki drugi ljudi, ali mislim da je s njima bilo i nekoliko fratara. Mi smo otišli prema Ljubuškom.

A: Kako se odvijao vaš rastanak s Brijegom?

V: Dana 8. veljače prije podne ili oko podne mi preostali đaci bili smo upućeni prema Ljubuškom. Dobili smo hranu, neke konzerve i kruha.

A: Da li ste imali kakvo pismo?

V: Imali smo neko pismo. O tome se govorilo kad smo noćili u nekom selu

(Grljevići). Nosio ga je neki. Ujutro 9. veljače pošli smo prema Vitini. Tu se taj svratio s pismom u današnju ambulanu. Sigurno je tu bila vojna uprava. Ubrzo smo produžili prema Ljubuškom i istog dana smo stigli u Ljubuški. Ja sam osjećao takav strah da mi je pamet bila blokirana, te se malo čega sjećam, ali se sjećam jednog događaja. Naime, u Ljubuškom 9. veljače došao je među nas jedan partizan i veli: »Oni fratri na Brijegu su vam svi pobijeni, ja sam ih vidio«. To je rekao u sažaljivajućem tonu. Vidio sam da je on bio naš čovik. Nije volio da se zlo čini. Đaci su stali pitati tog partizana: »Koji su pobijeni? Kakvog stasa su bili? Da li su imali brkove?...« On im nije htio više ništa reći. Moje tumačenje ove vijesti jest ovo: Vojnik je sažaljavao fratre i osjećao se dužnim da kaže đacima što se gore dogodilo.

Napomena: Zamolio sam Don Vinka da stupi u kontakt sa svojim rođenim bratom Antom i da ga zamoli za neke pojedinosti, pa da ih nama dadne. Odlučio je to i učiniti.

Mostar, 6. X. 1971. u 16.00 sati. ✍

Iz sadržaja

IZ LJETOPIISA	4
STRATIŠTA	18
GLAS O MUČENIŠTVU	25
GLAS O ČUDESIMA	28
ODIJEK U PUKU	29
DJELA POBIJENIH	31
NATJEČAJ	34
POVIJESNE OKOLNOSTI	39
U SPOMEN	42

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XVII., 1 (32), Široki Brijeg, siječanj – lipanj, 2024.
Broj zaključen 31. prosinca 2023.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
3 KM; 1,5 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (S POŠTARINOM):
BiH 8 KM; HR i EU 9 EUR; CH 9 CHF; SAD 14 USD;
Canada 14 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovачka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIĆ

Dragi čitatelji!

Za vrijeme turskoga zlosilja franjevci su u Hum ili Hercegovinu dolazili iz Bosne i Dalmacije. Podnosili su žegu dana i sanjali o povratku u svoje krajeve gdje su prije Turaka imali crkve, samostane, svoj puk s njegovom kulturom i gospodarstvom. Pa se vratiše. Službeno to bi 23. srpnja 1846. kada na Širokom Brigu blagosloviše temelje crkve i samostana. A na njemu tada ničega nije bilo. Ni u njegovoj okolini. Pust, zapušten kraj s nepismenim pukom tamo u brdima.

Počeli su tako od ništice i krenuli prema visinama. Predvodili su svoj narod u izlasku iz tame i ropstva, kao što je nekada Mojsije predvodio svoj prema obećanoj zemlji. Pravili su putove, vodovod, započeli elektrifikaciju. No, ono glavno što su radili bilo je širenje vjere u jedinoga Boga Isusa Krista i pouzdanje u njegovo vodstvo. Za svoje đake i djecu iz okoline ustrojavali su školstvo, a nisu zaboravljali ni starije. Njih su opismenjivali i učili ih raznim vještinama u poljodjelstvu i svemu onomu čime su se bavili. Široki je Brig postao Grad na gori za hrvatski puk s obiju strana granice. Napajali su se tu vjerom, ali i umnim znanjem. Glasovitom je postala Franjevačka klasična gimnazija. No, za vrat im je sjela najprije prva Jugoslavija pokušavajući zaustaviti taj rast raznim pravnim smicalicama i udarcima žandarskih kundaka u rano jutro. Druga Jugoslavija jednostavno je ognjem i mačem poharala Široki Brig 1945. Život je naizgled stao. No, trgnuše se fratri, trgnu se narod. Mučenički su podnosili progon i dočekali slobodu.

Ovako ukratko izgleda povijest Širokoga Brijega. Sada se već primičemo 80. obljetnici te prijelomne 1945. Za tu prigodu namjera je u širokobriješkoj samostanskoj crkvi podići nove orgulje sa 66 registara posvećenih pojedinačno 66-orici ubijenih hercegovачkih franjevaca. Skup pothvat... Hoće li se uspjeti? U Božje ruke!

Živjet će Široki Brijeg i svi okolni krajevi dok budemo pošteno razmišljali. Biti nam je svoji na svome, ali to nije ni velikohrvatstvo, ni velikosrpstvo, ni velikobošnjaštvo. To je život.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca